

СТАНОВИЩЕ

за дисертационния труд

Власт, суверенитет и режисура. Опити върху перформативната сила, интерпретативната свобода и творческата автономия

за получаване на образователна и научна степен „доктор”.

Докторант: Явор Гърдев Стефанов

Член на научното жури: проф. д.н. Божидар Стефанов Манов

Потребно встъпление: Многократно, десетки пъти (а може би и стотици) съм бил член на различни академични органи, научни съвети и журита, специализирани съвети, супер рецензент при оспорвани процедури в бившия Специализиран научен съвет по театър и кино, и т.н. институционални „мемоари“ от изминалите поне 40 години в този сегмент от професионалното ми битие. И съм привикнал да чета разнородни като научна материя и качество текстове за кандидатски и докторски процедури, всякакви хабилитационни съчинения (много рядко теоретични, най-често историко-критически или дори практично-приложни). Така че окото ми е привикнало да пълзи или да прелита върху текста, без особени затруднения, без възбуждащи изненади, без въодушевяващи попадения, без вълнуващи открития, а уви, най-често като бавен полет на мързелив дрон с камера върху познат пейзаж, който нито стъписва с непознати локации или детайли, нито приспива с монотонен ритъм от повтарящи се кадри и стандартни параболи, или с изумителни виражи върху екрана.

Ала това встъпление е именно „потребно“, защото без дрон, без удобството на монтажната мувиола или монтажния софтуер, ни предлага (и същевременно задължава) да четем с повишено

внимание, а по-нататък в текста и с увлечение, един докторантски труд, който още със заглавието си отправя любопитното око и провокираното съзнание към „интердисциплинарно“ дисертационно изследване под дългото, но изкусително заглавие „Власт, суверенитет и режисура. Опити върху перформативната сила, интерпретативната свобода и творческата автономия“.

Но от друга страна категорията „Становище“ в сравнение с респектиращата „Рецензия“, като че ли облекчава, олекотява или дори омаловажава съдържателната стойност на моя текст и го свежда до някаква формална добавка. Ала това не ме смущава ни най-малко, а напротив – тъкмо в такава позиция виждам възможност да бъда свободен от формални рамки на очаквани думи, а да споделя общо впечатление от една безспорно нестандартна, добре промислена, практически защитена авторска концепция, вече доказана в убедителна практика през изминалите години. С две думи: досегашните ми общи впечатления от **режисьора Явор Гърдев** (но допълнени и като **автор** на редица сериозни публикации в наши специализирани издания), се потвърждават категорично от цялостния му поглед върху театралния спектакъл или по-добре да кажа театралното действо, тъкмо защото при него то носи синтетично сплетени компоненти от основните параметри на настоящия му изследователски труд, а именно: от една страна власт, суверенитет и режисура, а от друга - тяхната авторска опозиция с алтернативните категории: перформативната сила, интерпретативната свобода и творческата автономия! Та нали това е същината на творческия процес при всяка индивидуална художествена дейност! При това и в театъра, и още повече в киното, авторът е постоянно разпънат между тези ръбове на творческия каньон, когато се опитва да го преодолее с крехките послания от сцената или екрана, при това изправен пред рисковата неизвестност на бъдещите зрители, притаени някъде на „дъното на каньона“ ☺.

Затова сега да поразсъждаваме върху заглавието. Та нали то е първия авторски анонс и същевременно „рекламен слоган“ на целия труд, който е мобилизирал кандидатските усилия като кулминация на академичната процедура. Но от друга страна (която е по-важна) темата, заявена още в заглавието, отваря примамлива врата към изключително интересен, многолик, антично-древен, но същевременно и живо-пулсиращ актуален възел от поне три разнородни, ала сплетени наедно съставки: **властта и суверенитета** като основополагащи компоненти на „обществения договор“ - още от Омир, Хезиод, Еврипид, Аристофан или Херодод, Тукидит и други, та чак до Жан Жак Русо и съвременните политолози, които слава Богу, не пишат драматургични текстове. А от друга страна в заглавието (ерго в темата) присъства и **режисурата** като арт-инструмент при интерпретиране на **властта и суверенитета**, при тяхното вграждане в спектакъла, тяхното анализиране (разнищване) от въображението на режисьора, за да бъдат поднесени на зрителите от сцената или екрана. Т.е. същинската задача и цел на това изследване е да освети от индивидуалната гледна точка на един режисьор с много богат и разнообразен театрален опит (но да не забравяме – и с един ярък, успешен и запомнящ се филм „Дзифт“, 2008), сложната, нееднородна и нееднозначна триада, върху която се крепи, битува, оцелява или триумфира индивидуалният творчески процес! Така че, това потребно встъпление е неизбежно очертаване на аналитичния и оценъчен подход при разглеждане на предложението много сериозен и оправдано амбициозен дисертационен труд! И ако в началото на това Становище обяснявах дълголетния ми опит в рецензиране на банални или поне тривиални академични текстове, то при този поднесен от случайността повод, картината е съвсем различна. И слава Богу, защото в противен случай би била необходима сурова самодисциплина, за да изпълня оценъчната ми функция.

Още в началото на дисертационния труд авторът подчертава: „Тематичните полета на киното, телевизията, операта, пърформанса, както и на множеството други форми на комуникация, допускащи властово конституиране и присъствие на режисьорска фигура или на фигури, сходни с режисьорската, не са предмет на вниманието ми тук.“ Това е строга самовзискателност, която разбирам и уважавам, но като човек от територията на киното, ще си позволя да погледна и към „екрана“ върху режисьорската работа на Явор Гърдев в много яркия му филм „Дзифт“, оставил траен отпечатък в паметта ми.

.....

Тъкмо в края на театралния сезон, уви, не успях да гледам (поради отсъствие от България) „Венецианският търговец“ в Народния театър (и особено двете представления с Ицхак Финци вместо Владо Пенев). Надявам се да го сторя в началото на следващия сезон. Но пък за моя частична компенсация, помня добре, например, „Пухеният“ на Мартин Макдона (сезон 2004) във Варненския театър и „Хамлет“ пак в Народния театър (сезон 2012). Тук си позволявам да разширя спомените си и с „Козата или коя е Силвия“ (НТ, сезон 2009) или „Ръкомахане в Спокан“ (пак НТ, сезон 2011). Не че ще ги ползвам като конкретна илюстрация на мои аргументи в това Становище, но пък те неслучайно са в паметта ми тъкмо при разсъждения върху зададената от дисертанта тема.

Ето на: „стъкленият“ (прозрачен) паралелепипед в „Пухеният“ не е просто сценографска хрумка на Фичо (Никола Тороманов), не е някакво самоцелно оригиналничене, което иска да шашардиса зрителите около него. То, освен органична визуална структура на сюжетното пространство, е и не по-малко декларативна интерпретативна свобода и творческа автономия на автора – режисьор! Защото в това пространство той ярко, категорично, безспорно и силно експресивно заявява, отстоява и защитава с мощна перформативна сила своята режисьорска „власт и

постановъчен суверенитет“! Симетрични аргументи и разсъждения със същия КПД (коэффициент на полезно действие) са възможни и при анализ на епизоди от „Козата или коя е Силвия“ или „Ръкомахане в Спокан“. Но при тях основният залог върху „зеленото сукно на сценичната рулетка“ не е върху сценографското решение, а чрез актьорски „жетони“, доколкото и авторските текстове, и режисьорският ключ разчитат на мощно, плътно, убедително актьорско присъствие. Равнопоставен баланс между адекватна сценография и силни актьорски акценти изгражда цялостната сценична постройка на „Хамлет“ (НТ, 2013) с отчетливата изненада на Леонид Йовчев, воден и поощрен от режисурата към актьорското си присъствие. А то се вписва неусетно, но убедително в своеобразна синтетична „сценография“, в която режисьорската власт и суверенитет обезпечават своята интерпретативната свобода и творческата автономия! Уви, получиха се дълги и трудни за смилане изречения, но и авторският дисертационен текст не е лесен за четене, а още по-малко пък лек за анализиране!

Както е добре известно, не съм човек от драмата и театъра. Аз съм от една друга „драма“ - българското кино! Това оправдава изкушението да приведа само един пример от единствения завършен (досега) филм на Явор Гърдев – вече споменатия „Дзифт“. Които са гледали филма, няма как да не помнят поне някои от особено ярките му епизоди от цялостно много експресивния визуален „текст“. Припомнете си, например, епизода в банята и (не)възможната парабола на изкуственото око, което изхвърча от очната кухня на Ван Вурст-Окото и след умопомрачителна парабола цопва в паница със супа, а после и в басейна. Но това е само молекула от цялостно изградения екранен разказ за кривата съдба на Молеца. Защото неговата свободна воля на орисан самец е непреодолимо заклещена в невидимите, но железни решетки на властовата репресия, конкретизирана в безапелационна затворническа биография. Да

поемем въздух и да „прочетем“ филмовия сюжет в диаметралната опозиция на дисертационната теза. От една страна Власт, Суверенитет и Режикура. По волята на съдбата и с решение на властта, Молеца е лишен от индивидуален суверенитет. Но тук се намесва режисурата на Явор Гърдев, който с Перформативна мощ Интерпретира отнетата свобода на персонажа, за да подпише своята творческа Автономия по най-категоричен начин!

Давам си сметка, че учебникарският прочит на това тромаво обяснение го прави донякъде неубедително и като „изсмукано от пръстите“. Ала вярвам, че добронамерен прочит ще преодолее дидактиката в него в полза на достоверността.

.....

Без да е най-важно, но към края на това Становище трябва да отделя няколко реда за т. нар. „Справка за приносите“. Тя (не)винаги е достоверен, макар и косвен лакмус за качествата на труда и за самооценката на автора. Достатъчно е да спомена, че добросъвестната приносна самооценка предполага няколко съдържани думи с конкретни позовавания за реален, макар и скромнен принос на дисертационното изследване, за да има смисъл неговото появяване и признаване. Но уви, срещал съм не само обилни, ала и неприлично претоварени „приноси“ с неубедителни общи думи, които издават поне две неща: липса на авторска самовзискателност и отсъствие на достоверни критерии за реална преценка на представения труд. Попадал съм дори на абсурдна „Справка за приносите“ от цели 12 (дванадесет) страници, пълни с неовладяна авторската мегаломания, успешно съвкуплена с пълно безхаберие за субективно самопознание.

Позволих си това досадно отклонение, за да кажа простичко: след запознаване с интердисциплинарния дисертационен труд на кандидата Явор Гърдев, то респектиращо достатъчни са само няколко реда от неговата т. 5 „Приноси“, в които използва израза „да отбележа предложението си“. Т.е. деликатно избягва

претенциозно-неудобната дума „принос“ и я заменя с коректно съдържаното „предложение“! А да не забравяме, че още в заглавието използва работния термин „опити“. И защо не? Думата не е запазена марка само за класика Мишел дьо Монтен! Явор Гърдев също може да я използва напълно основателно! А това ми е достатъчно, за да зная какво чета и да се доверя на автора. И затова е много по-лесно да формулирам нормативно изискваните и задължителни ясни думи:

Приемам интердисциплинарния дисертационен труд „ВЛАСТ, СУВЕРЕНИТЕТ И РЕЖИСУРА. Опити върху перформативната сила, интерпретативната свобода и творческата автономия“ на кандидата Явор Гърдев за присъждане на научна и образователна степен „доктор“ за успешно разработен и убедително защитен.

Гласувам с ДА !

12 август 2024 г.

Проф. д.н. Божидар Манов